Підюков Петро Павлович,
провідний науковий співробітник відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Устименко Тетяна Петрівна,
старший інспектор з особливих доручень правового відділу управління організаційного, правового та технічного забезпечення Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України, кандидат юридичних наук, доцент

ВІДШКОДУВАННЯ (КОМПЕНСАЦІЯ) ШКОДИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ЧИННИМ ВІТЧИЗНЯНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ: ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

У національній правовій доктрині і міжнародній юриспруденції інституту відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди завжди приділялася значна увага. Про його неухильний розвиток й удосконалення свідчить, зокрема, й те, що в Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 року (далі – КПК) йому присвячено навіть главу 9, яка носить назву: «Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов» [1, с. 87-88]. Ця проблема традиційно посідає одне з центрових місць в практиці Європейського суду з прав людини, у вітчизняній слідчій та судовій практиці. Їй по праву присвячено чимало наукових праць учених-правознавців (у тому числі авторів цієї публікації) [2,3].

Водночас, не можна не помітити, що як у нормотворенні, так і у правозастосовній практиці, їх науково-теоретичному забезпеченні проблематика відшкодування заподіяної злочином шкоди зазвичай визначалася й вирішувалась переважно як право потерпілого чи цивільного позивача, а також підозрюваного (обвинуваченого) або за їх згодою інших осіб на компенсацію (відшкодування) останньої.

Так, згідно з п. 10 ч. 1 ст. 56 КПК «потерпілий має право на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди в порядку, передбаченому законом», аналогічне право відповідно до ч. 3

ст. 61 КПК у частині, що стосується заявленого в кримінальному провадженні цивільного позову, має цивільний позивач.

Частина 1 ст. 127 КПК наділяє також і підозрюваного, обвинуваченого правом на будь-якій стадії кримінального провадження відшкодувати шкоду, завдану потерпілому, територіальній громаді, державі внаслідок кримінального правопорушення.

Лише в деяких випадках чинне кримінальне процесуальне законодавство визначає обов'язок підозрюваного (обвинуваченого) щодо відшкодування ними заподіяної шкоди як обов'язкову умову можливих певних позитивних для останніх наслідків.

Наприклад, угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим (п.1 ч.1 ст. 468 КПК) має обов'язково містити, зокрема, «розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строк їх вчинення» (ч. 1 ст. 471 КПК).

Щодо ж обов'язку обвинуваченого (підозрюваного) відшкодувати заподіяну ними під час чи в результаті вчиненого кримінального правопорушення шкоду, визначення відповідних механізмів забезпечення такого їх обов'язку, який має адекватно кореспондувати вищевказаному праву потерпілого, цивільного відповідача, обвинуваченого або підозрюваного, на превеликий жаль, у національному кримінальному процесуальному законодавстві поки що не існує.

Тому слід погодитися з позицією тих авторів, які справедливо зазначають, що в Україні право на відшкодування шкоди, завданої потерпілому будь-яким кримінальним правопорушенням, регулюється в основному цивільним законом (ст.ст. 1177-1207 та ін. Цивільного кодексу України (далі – ЦК). Наприклад,відповідно до ч. 1 ст. 1207 ЦК, шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок злочину, відшкодовується потерпілому або особам, визначеним ст. 1200 ЦК (непрацездатним особам, які були на утримання потерпілого або мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитині потерпілого, народженій після його смерті), державою, якщо:

а) не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення;

б) особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, є неплатоспроможною [4].

Втім, ЦК унормовано лише загальнообов'язкові матеріально-правові(цивільні) вимоги. У форматі ж кримінального провадження регламентація моменту виникнення у потерпілого права на

відшкодування шкоди і порядку такого відшкодування є завданням кримінального процесуального закону, наголошують Л.М. Лобойко та О.А. Банчук і влучно зауважують: «Попри те, що зазначені норми цивільного закону діють протягом доволі тривалого часу, кримінальним процесуальним законом досить не визначено, з якого моменту в потерпілого виникає право на відшкодування шкоди, а також механізм її відшкодування» [5, с. 127].

Як на наш розсуд, наведене зауваження повністю можна віднести і на кшталт законодавчої невизначеності щодо обов'язку відшкодування обвинуваченим (підозрюваним) або його представником заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди, термінів і механізмів забезпечення реалізації ними вказаного обов'язку тощо.

Навряд чи можливо погодитись також і з тим, що передбачене в гл. 9 КПК право на відшкодування (компенсацію) заподіяної потерпілому шкоди деякі теоретики та практики намагаються інколи тлумачити як право у динаміці (яке за відповідних умов чи передбачених обставин може набувати значення обов'язку поступитися саме так, а ніяк не іншим чином).

У даному випадку, як нам здається, найоптимальнішим варіантом розв'язання даної проблеми стало б доповнення чинного кримінального процесуального законодавства відповідною імперативною нормою.

Прикладом саме такого підходу є і міжнародне законодавство.

Так, згідно зі ст. 2 Європейської конвенції з відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів [6], в разі, коли відшкодування шкоди не може бути забезпечене з інших джерел, держава повинна(курсив наш – Підюков П., Устименко Т.) взяти це на себе щодо таких категорій осіб:

1) стосовно тих, кому в результаті навмисного насильницького злочину завдано серйозної шкоди фізичному стану або здоров'ю;

2) відносно тих, хто перебуває на утриманні загиблих в результаті такого злочину. Відшкодування шкоди здійснюється навіть у тому випадку, коли злочинець не може бути підданий судовому переслідуванню або бути покараним.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 16 березня 2018 р.: (ОФІЦ ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018. – 408 с. – (Кодекси України).

2. Підюков П.П., Устименко Т.П. Адаптація до міжнародно-правових норм вітчизняного законодавства з протидії тероризму,

відшкодування заподіяної його жертвам шкоди // Наше право. – 2017. - № 3. – С. 71-74.

3. Підюков П.П., Устименко Т.П. Проблеми соціального захисту українського суспільства в умовах євроінтеграціїй посилення відповідальності за шкоду, заподіяну корупційними та іншими протиправними діяннями // Наукове забезпечення захисту прав та свобод громадян України в умовах інтеграції в Європейський простір [Текст]: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 25 жовтня 2018 р.) – С. 569-573.

4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. //http://zakon4.rada.gov.ua/Laws/show/435-15.

5. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. – К.: Ваіте, 2014. – 280 с.

6. Європейська конвенція з відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів від 24 листопада 1983 р. //http://zakon4.rada.gov.ua/Laws/show/994_319.

Заярна Анастасія Олександрівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістра Навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент **Бабаніна В. В.**

ВИКРАДЕННЯ ЯК ФОРМА ПРОЯВУ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 188-1 КК УКРАЇНИ

Викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання, змушують виробників підіймати тарифи за надані послуги, щоб перекрити затрати на видобуток, доведення до встановлених показників якості та транспортування води, електричної або теплової енергії населенню. Так, тариф на водопостачання в Богуславі станом на лютий 2019 р був найвищим в регіоні. Представник КП «Вододар» заявив, що втрати води при її подачі становлять близько 90% за умови, що лише 25% втрат можна включити до її вартості під час формування тарифів. Втрати води «Полтававодоканалу» становлять близько 28%, що становить або